

Eesti teaduste akadeemia energeetikakomisjoni
5. juunil 2024 toimunud ümarlaval osalenute* seisukohad

Meie eesmärk on kodumaisest ressursist toodetud elektri nõutava varustuskindluse, taskukohase hinna ja ühiskonnale vastuvõetava keskkonnamõju tasakaal, mis tootmisprotsessi sisendina tagaks toote või teenuse konkurentsivõime ja kodutarbija toimetuleku.

Elektriturg on minetanud oma põhifunktsiooni ega taga elektrisüsteemi uusi investeeringuid. Ilmastikust sõltuva, kütusevabadel energiaallikatel (tuul ja päike) põhineva elektritootmise kiire lisandumine eeldab elektrivõrgu tugevdamist ja tema konfiguratsiooni muutmist, täiendavate süsteemiteenuste olemasolu, tarbimise/tootmise (nn prosumerite) juhtimissüsteeme ja eri liiki salvestusvõimsuste rajamist. Tuule- ja päikeseenergial toodetud kõikuva hinna ja amplituudiga elekter tuleb muuta tarbimiskõlblikuks, suurendades elektri koguhinnas võrguteenuse maksumust.

Ettepanekud elektrisüsteemi kestlikkuse tagamiseks

1. Elektrisüsteemi kõigi funktsioonide tasakaalustatud koosmõju tagab ühiskonna ja majanduse kestliku toimepidevuse. Selle arendamisel tuleb käsitleda elektrisüsteemi ühtse tervikuna, lähtudes sotsiaalsete, majanduslike ja regionaalsete mõjude analüüsist. Selleks peab koostama elektrisüsteemi tervikanalüüsi ja mudeldama erinevaid stsenaariume.

Selgitus: Energiamaajanduse arengukava (ENMAK) aastani 2035 koostamise raames läbiviidavad uuringud peavad andma ka laiade mõjude, riskide ja maksumuse hinnangu ning kavandatud muutuste eelduste sensitiivsusanalüüsi.

2. Elektritootmise mahu suurendamisel ja struktuuri mitmekesistamisel peab lähtuma tehnoloogianeutraalsusest ja käsitlema kõiki elektritootjaid, -arendajaid ja investoreid võrdselt.

Selgitus: Laiapõhjalise arutelu ja tehnoloogianeutraalsusest lähtuva analüüsi tulemusena tuleb kooskõlastada keskkonna, elektrivõrgu, majanduse ja ühiskonna vaatest põhjendatud eesmärgid ja kriteeriumid.

3. Investeerimisriskide maandamise strateegia peab olema Poola, Baltimaade ja Soome regiooni põhine. Riskide maandamisel peavad kõik turuosalised osalema võrdsetel alustel.

Selgitus: Eesmärk on varustuskindluse tagamine kodumaise tootmisega, süsteemiteenuste hankimisel arvestame ka regionaalse turu võimalustega. Sihiks on maksimaalne lisandväärtus ja subsideeritud elektrienergia eesmärgipõhisus.

4. Tuuleparkide vähempakkumisi tuleb teostada järjestikuste voorudena, suurendades konkurentsi kõigi võimalike investorite kaasamisega. Vähempakkumiste ettevalmistamisel tuleb lähtuda uusimate tehnoloogiate turukõlblikkuse, ehitusturu ja „raha hinna“ olukorrast.

Selgitus: Kaaluda võimalust kasvatada igal aastal nt 500 GWh tootmist, eelistades maatuuleparkides toodetud elektri vähempakkumisi. Selline järjepidev võimsuste kasvatamine aitab süstemaatiliselt analüüsida turu olukorda, maandada riske ja kokkuvõttes efektiivsemalt juhtida energeetika tasakaalustatud arengut.

5. Dotatsioonide aluseks on sisemine tunnipõhine (edaspidi 15 min) elektri tootmise/tarbimise bilanss. Eesti elektritarbija ei pea kõrgendatud võrgutasu ja süsteemiteenuste hinnaga võimaldama turul odava elektri müüki regiooni teistele riikidele.

Selgitus: Kodumaist tarbimist ületavale osale toetuste maksmine peab olema välistatud, kuna see tähendaks üldjuhul madalat turuhinda ja naaberriikide klientide toetamist Eesti elektritarbijate arvelt.

6. Tuuleelektri vähempakkumiste tulemusel sõlmitud pikaajaliste kahepoolsete elektrimüügilepingute (*CFD, contract for differences*) kestus ja fikseeritud elektri hind peab olema kulupõhine. Pikaajaline, tervikahela kogukuludest tulenev koormus ühiskonnale peab olema analüüsipõhine.

Selgitus: Vähempakkumise meetodika ja lepingud peavad võimaldama korrekture nii lepingu kestuse kui elektri ostuhinnas vastavalt elektriturule muutustele ning tarbijate konkurentsivõimele. Tarbijad hindavad lepingute sõlmimisel tarnekindlust hinnataset, keskkonna jalajälge ja lepingute pikkust.

7. Tarbija vaates on oluline elektri koguhind (lisaks elektri hinnale veel võrguteenuse- ja taastuenergia tasu, süsteemiteenuste maksumus ning maksud), mis perspektiivse sihina ei tohiks ületada regiooni teiste riikide hinnataset.

Selgitus: Suuremahuliste, kõrget lisandväärtust loovate ja eksportivate tarbijate jaoks on põhjendatud konkurentsi võimendavate meetmete rakendamine, sh maksuerisused ja taastuenergia tasust vabastamine.

8. Elektriturule osalised peavad pakkuma sama kvaliteeditasemega elektrit. Turul tarbimiskõlbliku kvaliteediga elektri tagamiseks peavad ilmastikust sõltuvad tuule ja päikese baasil elektritootjad lisama pakkumishinda vajalike süsteemiteenuste maksumuse, sh energia salvestamise kulu.

Selgitus: Nii elektriturule kui energiasüsteemi kestlikuks toimimiseks on vajalik pakkumiste kindlus ja õiglane hinnatase. Üheks võimaluseks on pakkumine reaalse kulupõhiste hindadega, näiteks salvestusega kombineerides.

9. Õiguslik regulatsioon peab looma eelduse lokaalsete tootjate/tarbijate (*producer/consumer*) ühistute tekkeks, mis osaleksid elektriturul elektrisüsteemi bilansi tagamisel.

Selgitus: Tarbimiskaja maht Eesti elektrisüsteemis on ca 150 MW, s.o 10% talvisest tarbimisvõimsusest.

10. Elektri võrguteenuse hind tuleb kujundada vastavalt tarkvõrgu arendamiseks vajalikele investeeringutele.

Selgitus: Ilmastikust sõltuva ja lokaalse toomise lisandumine põhjustab mitmesuunalised võimsusvood ja võrgu juhtimise informatsiooni edastamismahu kordades suurenemise.

*Ümarlaval osalesid Eesti teaduste akadeemia energeetikakomisjoni liikmed ning ettevõtjate haruliitude, suurettevõtete ja pankade esindajad.